

LUND

Kulturmiljö

Hur definierar vi kulturarv och kulturmiljö

Frågeställningar

Kulturmiljö i Lunds kommun

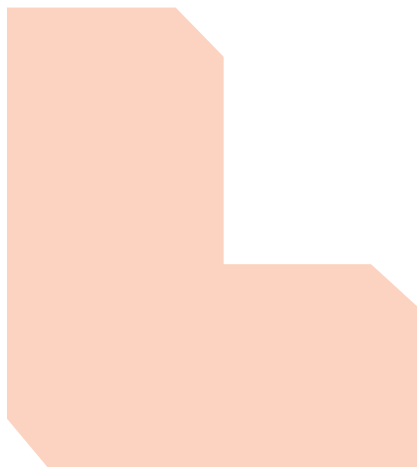
EN INLEDANDE DEL I ARBETET MED LUNDS NYA ÖVERSIKTSPLAN

PM15

LUNDS
KOMMUNS
ÖVERSIKTSPLAN

SAMMANFATTNING	3
KULTURMILJÖPROGRAMMETS INNEHÅLL	4
FRÅGESTÄLLNINGAR FÖR KULTUARVEN	5
KULTURMILJÖ I LUNDS KOMMUN	8

TEXT**Henrik Borg, Stadsantikvarie
(PM ansvarig)****FOTO****Lunds kommun där ej annat anges****OMSLAGSFOTO
Gabriella Påsse****VAD ÄR KULTURMILJÖPROGRAMMET?**

Kulturmiljöprogrammet lyfter fram historiska kvalitéer och värden i Lunds kulturmiljöer med syftet att öka kännedomen om kulturmiljövärdena, hos allmänheten, politiker och tjänstemän. Men underlagen utgör inte en heltäckande bild av det som är kulturhistoriskt värdefullt, istället innehåller dessa exempel för att tydliggöra att kulturmiljövärden finns i många olika miljöer och sammanhang. De är tematiskt uppbyggda för att antyda bredden och variationen i kulturmiljöerna. Vad som anses kulturhistoriskt värdefullt är föränderligt över tid. En bred och inkluderande syn på kulturmiljövärden gör fler delaktiga. Programmet ska ses som ett led i att bidra till att fler invånare engagerar sig i att uppmärksamma kulturmiljöer.

I detta dokument formuleras den översiktliga målsättningen med kulturmiljöarbetet i kommunen. Kulturmiljöprogrammet inleds med en sammanfattning och läsanvisning. Programmet byggs upp av sju delrapporter som ska kunna läsas separat och som fördjupningar för den med särskilt intresse för allt från fornlämningar, järnvägshistoria, moderna flerbostadshus mm. Hela kulturmiljöprogrammet finns att ladda ner på kommunens webbplats, www.lund.se/kulturmiljo

VAD ÄR BEVARINGSPROGRAMMET?

Lunds första Bevaringsprogram togs fram 1952 med uppdraget att “verkställa inventering av stadens äldre byggnadsverk för fastställande av vilka byggnadspartier eller enstaka byggnadsverk det finns inom staden, som ha så stort konst- eller kulturhistoriskt värde eller skönhetsvärde eller äro av sådan art, att de bör räddas från rivning eller ombyggnad.” 1968 inventerades stadskärnan och ett nytt bevaringsprogram upprättades. 1975 startades ett nytt arbete för att upprätta ett bevaringsprogram för stadskärnan, arbetet avslutades 1985. Det utökades senare till att även omfatta bland annat delar av staden utanför vallarna, Stora Råby, Värpinge och Dalby. Under senare år har underlag tagits fram för Stångby stationsområde och under 2016 har arbetet med att ta fram ett för Veberöd inletts. I bevaringskommittén representeras byggnadsnämnden av fem ledamöter. Stadsbyggnadskontoret deltar genom stadsarkitekt och stadsantikvarien. Delrapporterna inom programmet är geografiskt avgränsade och innehåller mycket detaljerad info om varje enskild byggnad, men även gårds-, gatu-, och landskapsmiljöer. Det ligger till grund för Byggnadsnämndens ställningstagande vid förändringar i dessa miljöer. I programmet finns ställningstagande om de kulturhistoriska värden som finns i miljöerna. Bevaringsprogrammet finns på www.lund.se/bevaringsprogrammet.

Sammanfattning

I Lund finns många och varierade natur- och kulturmiljöer, flera har även betydelse regionalt och nationellt. Kulturmiljöer ger oss möjlighet att orientera i tid och rum, reflektera kring olika livsvillkor och människors strävanden över tid. Det finns många beskrivningar av kulturmiljöer i Lunds kommun och det finns även tidigare planeringsunderlag. Detta PM syftar till att öppna frågor kring vad kulturarv är och vem de angår samt hur de ska säkerställas och utvecklas.

En levande och mångbottnad kulturmiljö utgör en stor del av Lunds kommuns attraktion, såväl för boende och verksamma som för besökande. Tätorterna och landsbygden innehåller många unika och värdefulla natur- och kulturmiljöer, präglade av människors verksamhet över generationer. De kulturhistoriska livsmiljöerna ger oss möjligheter att orientera oss i tid och rum, vi kan ställa frågor till hur en plats använts och av vem samt sätta in vår egen tid i ett större perspektiv. Alla miljöer ger oss möjlighet att ställa dessa frågor, men somliga är tydligare än andra. Ytterligare andra är mer mångfacetterade. För att hushålla med kulturmiljöerna måste vi öka kunskaperna om dem och vi måste se till att urvalet av skyddade miljöer speglar medborgarnas värderingar så att det blir en angelägenhet för alla att ta hänsyn till kulturmiljön.

För många är det helt självklart att kulturmiljöerna berikar våra liv och utgör avgörande beståndsdelar i vad som är en god livsmiljö. Känslan av att andra människor har funnits här tidigare och att andra kommer efter oss, är en grund för ömsesidig respekt för varandra. Men för andra kanske kulturmiljöer är provocerande och ger en känsla av att individens frihet beskärs av tvånget att ta hänsyn till det befintliga. Det förekommer även argument om att sociala skillnader i exempelvis historiska bostadsmiljöer påminner om ett icke-önskvärt klassamhälle, man vill då riva för att frigöra sig från detta klassamhälle.

Som en del av översiktsplanen har ett nytt Kulturmiljöprogram tagits fram. Programmet består av ett antal tematiska

studier som omspannar Lunds kommun, de visar bredden på kulturmiljöerna snarare än hur geografiskt avgränsade platser ser ut. I likhet med Bevaringsprogrammet är inte kulturmiljöprogrammet juridiskt bindande, utan fungerar som en vägledning om de kulturhistoriska värdena vid sammanvägningen av intressena i plan- och bygglovshantering. Det ska dessutom fungera som en inspiration för kommuninvånarna att ta reda på mer om sin kulturmiljö. Denna dubbla roll som både expertunderlag för myndighetsutövning och som inspiration för allmänheten är inte helt enkelt att förena och därför en utmaning.

HUR DEFINIERAR VI KULTURARV OCH KULTURMILJÖER?

.....

Kultur = odling, mänsklig påverkan.

Arv = att överlämna från en generation till en annan, en tidsfaktor.

Riksantikvarieämbetet: "Kulturmiljö – avser hela den av människor påverkade miljön, det vill säga som i varierande grad präglats av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter. En kulturmiljö kan preciseras och avgränsas till att omfatta en enskild anläggning eller lämning, ett mindre eller större landskapsavsnitt, en bygd eller en region. Det kan röra sig om intensivt utnyttjade stads- eller industriområden såväl som extensivt påverkade skogs- eller fjälllandskap. Kulturmiljön omfattar inte bara landskapets fysiska innehåll utan även immateriella företeelser som ortnamn eller sägner som är knutna till en plats eller ett område. Kulturmiljön är en del av kulturarvet."

Foto: Runsten från Hällestads kyrka, Dalby församling. Byväg i Ijungby, Carita Melchert. Övriga foto, Lunds kommun.

Kulturmiljöprogrammets innehåll

Lunds kommun innehåller unika kulturarv och flera riksintresseområden för kulturmiljövården. I Lund finns en lång tradition av att arbeta med kulturmiljön som tillgång. Den första geografiskt avgränsade inventeringen publicerades 1952 i Lund stadsbild. Efter det följde Lunds stadsbild 1968 samt Bevaringsprogrammen innanför vallarna under 1975-83, de senaste större inventeringar som publicerats är Lund utanför vallarna, Stora Råby och Värpinge. Det finns även underlag för Vallkärra, Vallkärratorn och Håstad, delar av Dalby och under 2015 togs ett underlag fram för Stångby stations-samhälle. Gemensamt för underlagen är att de är geografiskt avgränsade och av hög detaljeringsgrad.

Kulturmiljöprogrammet som påbörjades 2004 ska utgöra ett underlag för myndighetsutövning samt inspirera allmänheten till att ta reda på mer om kulturmiljöer samt till att bredda diskussionen om vad som är kulturmiljö.

De tematiska studierna omfattar 7 rapporter som tillsammans innehåller cirka 1100 sidor och ett GIS-material. Rapporterna behandlar fornlämningar, landskapets kulturgeografiska utveckling, miljöer knutna till industri, moderna flerbostadsområden, landsbygdens utskiftade bebyggelse, järnvägar och vägar samt kommunaltekniska verk. Varje studie utgör en självständig rapport som kan laddas ned från kommunens webbplats, www.lund.se. Det finns även en rapport som innehåller en sammanfattning av varje underlag samt en analys av materialet med förslag på åtgärder för att utveckla kulturmiljöerna.

Efter källor och litteratur finns bilagor med redovisning av de miljöer som pekats ut i kulturmiljöprogrammets underlag som ligger till grund för avvägningar i samband med kommunens planering och bygglovhantering. Här finns även en redovisning av vilka riksintresseområden, regionala kulturmiljöprogram, byggnadsminnen som finns.

Frågeställningar för kulturarven

Vi vill i detta PM öppna för frågor kring vad kulturarv är och vem de angår. Förändringar i, eller bevarande av kulturmiljöer, engagerar många invånare. Många har ingående kunskaper om de fysiska miljöerna i vilka de verkar, hur planerar vi för att ta tillvara invånarnas kunskaper och engagemang? Kulturmiljövärden är resultat av överenskommelser och därmed föränderliga, hur påverkar förändringar i befolkningssammansättningen tidigare överenskommelser/kulturvärden? En annan fråga är hur ska vi arbeta för att utveckla och bevara kulturmiljöerna som ett led i att stärka livsmiljöerna och kommunens attraktion? Vilka kulturarv vill du lyfta fram och uppmärksamma? Hur ska Lunds kommun utveckla arbetet med kulturmiljöerna, vilka delar eller teman vill du lyfta? Vilka kvalitéer ser du som förtjänar att lyfta fram? Hur skulle du vilja engagera dig i arbetet med kulturmiljöer?

VEMS KULTURARV?

Kulturarv och kulturmiljöer är sociala konstruktioner och därmed föränderliga, hur skapar vi en dialog dit alla känner sig inbjudna att delta? Hur inspirerar vi invånarna att ta reda på mer om kulturmiljöerna? Kulturmiljön är en fråga som engagerar många invånare och många har ingående kunskaper om de fysiska miljöerna i vilka de verkar, hur planerar vi för att ta tillvara invånarnas kunskaper och engagemang? Vilka konflikter kan vi se vid förtätning och infrastrukturprojekt? Vilka sociala strukturer påverkas av förändringarna? Vår hypotes är att breda och representativa kulturmiljöunderlag underlättar möjligheten för folk till identifikation och förankring. Kulturmiljön är en fråga som engagerar många invånare och många har ingående kunskaper om de fysiska miljöerna i vilka de verkar, hur planerar vi för att ta tillvara invånarnas kunskaper och engagemang? Hur gör vi insamlat material mera tillgängligt och transparent?

I Stångby stationssamhälle har kommunen under lång tid planerat för stora utbyggnader, som ett led i att tillvarata kulturmiljövärdena har ett kulturmiljöunderlag tagits fram, detta har spridits till invånarna och dialog har möjliggjorts via ”öppethus” på plats.

I Veberöd har vi konstaterat att det saknas kulturmiljöunderlag, Stadsbyggnadskontoret utvecklar där med utgångspunkt från medborgarkontorets verksamhet en metod för att tillsammans med intresserade veberödsbor inventera kulturmiljön i tätorten. Tanken är att skapa bättre kvalitet i fråga om bebyggelsens historia och dess betydelse för invånarna, att ge nyinflyttade och invånarna bättre information om hur samhället växt fram. - Vilka andra metoder vill du se för att få igång en dialog kring kulturmiljöerna?

HÅLLBARHET

Kulturmiljöerna behöver lyftas fram som en del av arbetet med att åstadkomma ett hållbart samhälle. Kulturmiljöer utgör resurser för att ge reflektion till förändringar och samhällets utveckling. De kan ses som manifestationer av mänskligt liv över tid, en mångfald av idéer, motiv och behov som tillsammans utgör tidigare generationers kulturella uttryck. Upplevelse av tidsdjup i miljöerna bidrar till att skapa mening, sammanhang och livskvalitet. Det är ett gemensamt samhällsansvar att förvalta de kulturhistoriska värdena på ett ansvarsfullt sätt och samtidigt verka för att stärka kulturarvet som en resurs för hållbar utveckling, tillväxt och god livsmiljö – på landsbygden såväl som i tätorterna. För att nå dit bör vi identifiera och analysera kulturvärdena och förhålla oss till dem i planeringen.

Säkerställande av den kulturhistoriska värdefulla bebyggelsen ligger inom miljömålet god bebyggd miljö. Man kan se varje rivning som att en del av tidigare investeringar går förlorade. En hushållning med det av människan byggda kan bidra till en hållbar omställning av samhället och till klimatpolitiken. Att återanvända befintliga byggnader till ny verksamhet istället för att riva och bygga nytt kan vara hållbart, även att återanvända byggnadsdetaljer som bränt tegel eller taktegel vid underhåll eller ändring kan vara hållbart. Reflektion behövs i arbetet med en långsiktigt hållbar utveckling, kulturmiljöerna kan även utgöra resurser vid utvärdering av historiska metoder och material. En praktisk nytta kan göras av att läsa det historiska landskapet och planera vatteninfiltration efter de historiska vattenförekomster istället för att arbeta med höjning av marknivå och pumpning för att möjliggöra byggnation på låglänt mark. Andra aspekter av hållbarhetsarbetet med kulturmiljö samband är hushållande med jordbruksmark och biologisk mångfald i kulturlandskapen. Vilka andra hållbarhetsaspekter kan du ses i kulturmiljöerna?

Viktiga frågeställningar:

- Hur planerar vi för att ta tillvara invånarnas kunskaper och engagemang?
- Kulturmiljövärden är resultat av överenskommelser och därmed föränderliga, hur påverkar förändringar i befolkningssammansättningen tidigare överenskommelser/kulturvärden?
- Hur ska vi arbeta för att utveckla och bevara kulturmiljöerna som ett led i att stärka livsmiljöerna och kommunens attraktion?

Foto: Carita Melchert, från rapporten Landsbygdens bebyggelse som ingår i Kulturmiljöprogrammet

HUR SKA VI UTVECKLA KULTURMILJÖERNA I ALLMÄNHET OCH RIKSINTRESSENA I SYNNERHET?

I flera attraktiva och uppmärksammade kulturmiljöer finns olika uppfattningar om hur de ska utvecklas. Stadskärnan med den komplexa urbana miljön ger stora möjligheter att belysa frågor om kulturarv. Det kan gälla frågan om vilka kulturarv som är viktigast och för vem? Vilka värden har de modernistiska kulturarven som i en del fall utvecklats i konflikt med de äldre kulturmiljöerna i stadskärnan? Vilka aspekter av stadskärnans historiska kvalitéer ska värnas vid en förtätning? Kan en viss andel gröna ytor och lågexploaterade gårdsmiljöer sägas vara en del av stadskärnans karaktär? Fokus på stadskärnan kan ge upphov till intressanta diskussioner kring möjligheterna att utveckla kulturmiljöer men kan det även ge en bild av att Lunds kommun inte intresserar sig för periferin?

I frågorna om riksintressena är en kontinuerlig dialog med Länsstyrelsen en förutsättning för en framgångsrik process. Riksintressena är områden med stora kulturmiljövärden och dessa måste ses som attraktiva resurser att förvalta och utveckla. Lunds stadskärna, delar av Lasarettet och Norra kyrkogården samt Sankt Lars utgör riksintresseområde. Bebyggelsen har uppstått och utvecklats över lång tid. Dominerande inslag i utvecklingen har varit universitetet, den offentliga sjukvården och kyrkans verksamhet. Dagens riksintresseavgränsning speglar tiden fram till 1900-talets början, hur ska vi förhålla oss till senare förändringar i mil-

jöerna knutna till universitetet och sjukvården? Har det moderna samhället med expansionen under efterkrigstiden för universitetet och sjukvården någon plats i riksintresset? Är avgränsningen aktuell?

Stora delar av landsbygden i kommunen utgör RI, ofta i samklang med naturmiljö och rörliga friluftslivet. För RI på landsbygden har underlag tagits fram inom kulturmiljöprogrammet i rapporten *"Landsbygdens bebyggelse"* här finns analyser av de beståndsdelar som bygger upp värdena i områdena. Men för Lunds stadskärna behöver vi fördjupa analysen av värdena vidare. Hur kan vi tydliggöra värdena i miljön och ge förutsättningar för utveckling av miljön? Kan vi utveckla en förtättningsstrategi eller fortsätta att granska projekt från fall till fall? Kan vi förtäta i stadskärnan genom att bygga på en del befintliga hus i några fall exempelvis Domushuset vid Mårtenstorget? Kan vi bygga på dagens markparkeringsplatser med lätta konstruktioner som inte påverkar fornlämningen? I den fördjupade översiktsplanen för stadskärnan *Värna vinna staden*, beskrivs behovet av att klargöra hur riksintresset för kulturmiljövård som finns i stadskärnan ska tas om hand. I fördjupningen föreslås även framtagande av stadsdelsprogram i syfte att ta ett helhetsgrepp om de förtättnings- och omvandlingsmöjligheter som finns i de olika stadsdelarna.

Andra frågor som kan knytas till riksintressena är hur omställningen av jordbruket påverkar värdekärnor i RI på landsbygden? Även för jordbrukspolitikens effekter i landskapet är en dialog med Länsstyrelsen betydelsefull. Hur påverkas landskapet när mindre jordbruk läggs ned? Hur kan natur- och kulturmiljövärden samverka för att utveckla kulturmiljön? Längs Kävlingeån finns flera historiska kvarnar med kontinuerlig drift sedan medeltiden, en del av dessa är i farozonen då de ska byggas om för att främja fiskbestånden, här behövs ytterligare dialog.

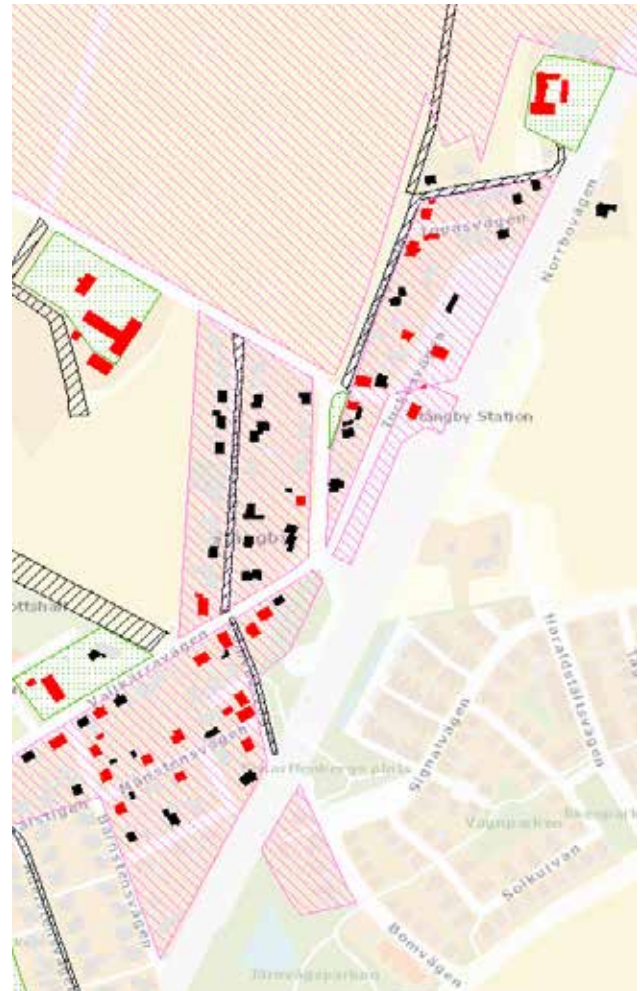
VÄGVAL

Kulturmiljöerna ska värnas, underhållas och utvecklas. Detta kräver aktiva förhållningssätt som innefattar inventering, dokumentation, medborgardialog och uppföljning i planläggning samt bygglovgivning. På landsbygden bygger natur- och kulturmiljöer upp landskap med nytta för både boende, verksamma och besökande. Jord- och skogsbruk ger förutsättningar för många av de värden vi ser som självklara i landskapet. I tätorterna ska vi vara aktsamma om tidsdjupen i bebyggelsen och de olika karaktärerna i bebyggelsen ska behandlas varsamt vid tillägg i miljöerna. Vid förändringar ska de kulturhistoriska kvalitéterna uppmärksammas som en positiv kraft som rätt brukade stimulerar utvecklingen där platsens historia tillmätts en särskild betydelse.

Listan nedan bygger på kulturmiljöprogrammets åtgärdsförslag. Målen är kopplade till de övergripande frågorna om kulturarvens legitimitet, hur de angår medborgarna och hur dessa kan påverka urvalet.

ÖVERSIKTLIG MÅLSÄTTNING FÖR KULTURMILJÖVÄRDEN I LUNDS KOMMUN:

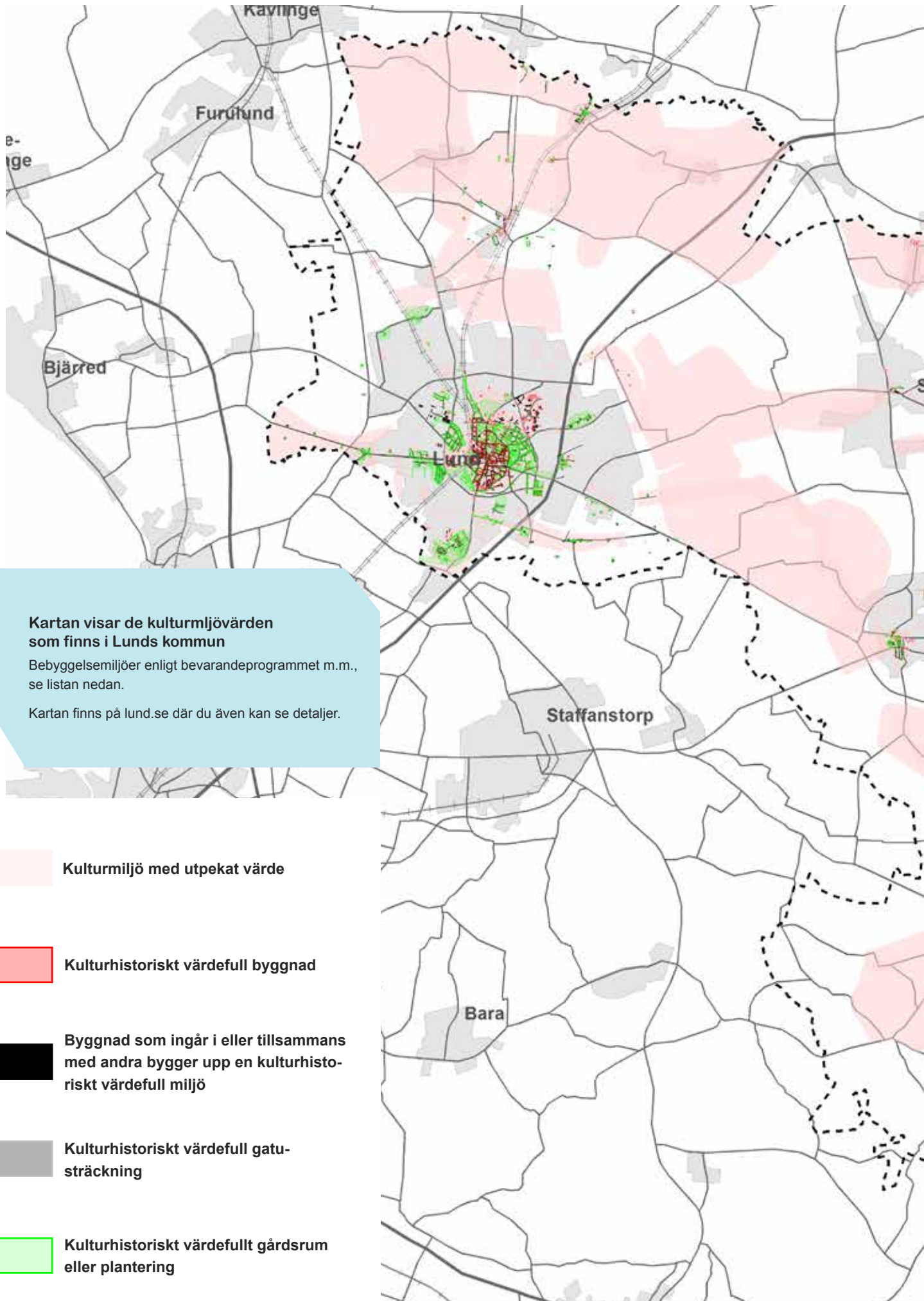
- Att kulturmiljövärden används som resurs i samhällsförändringar, att man vid planläggning och byggnationer nyttjar de befintliga **kulturmiljöerna som en resurs.**
- Att **komplementera kunskapsunderlagen** till att omfatta hela kommunen så att inga delar blir vita fläckar på kartan, något som annars kan leda till ett demokratiskt underskott.
- Att kontinuerligt **uppdatera befintliga kunskapsunderlag.**
- Kulturvärden i bebyggd miljö. Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas (precisering av **miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö**)
- Att öka graden av **tillgänglighet** till kulturarven i kommunen.
- Att **öka kunskaperna** om kulturmiljöerna i Lunds kommun och öka graden av medborgardialog i arbetet med att utveckla och bevara kulturmiljöerna.
- **Skydda särskilt värdefulla kulturmiljöer.**

Bevaringsprogrammet, delar av Stångby stationssamhälle. Rött markerar kulturhistoriskt värdefulla byggnader, svart byggnader som bidrar till en kulturhistoriskt värdefull miljö, skrafferat eller prickat kulturhistoriskt värdefull miljö eller väg

UTMANINGAR:

- Hur skapar vi en dialog med medborgarna om kulturarven där alla känner sig inbjudna att delta?
- Kulturmiljön är en fråga som engagerar många invånare och många har ingående kunskaper om de fysiska miljöerna i vilka de verkar, hur planerar vi för att ta tillvara invånarnas kunskaper och engagemang?
- Vilka delar av kommunen ska prioriteras vid framtagandet av nya underlag?
- Nuvarande utbyggnadsstrategier pekar på möjligheten att ställa om verksamhetsområden till bostadsområden (Margretedal, Måsen, Sockerbruket) Dalby station och Öresundsvägen. Inriktningen på att utveckla tätorterna genom förtätning kommer att leda till konflikter mellan kulturmiljövärden och exploatering, hur behåller vi och utvecklar de långsiktiga kvalitéterna?
- Trots de digra rapporterna i kulturmiljöprogrammet finns miljöer och företeelser som inte omfattas av några undersökningar, varken tematiska eller geografiska. För att utveckla resonemangen om urval behöver detta granskas med hänsyn till vad som omfattas och inte, hur speglar urvalet en mångfald i fråga om exempelvis etnicitet, kön, klass, stad-land?

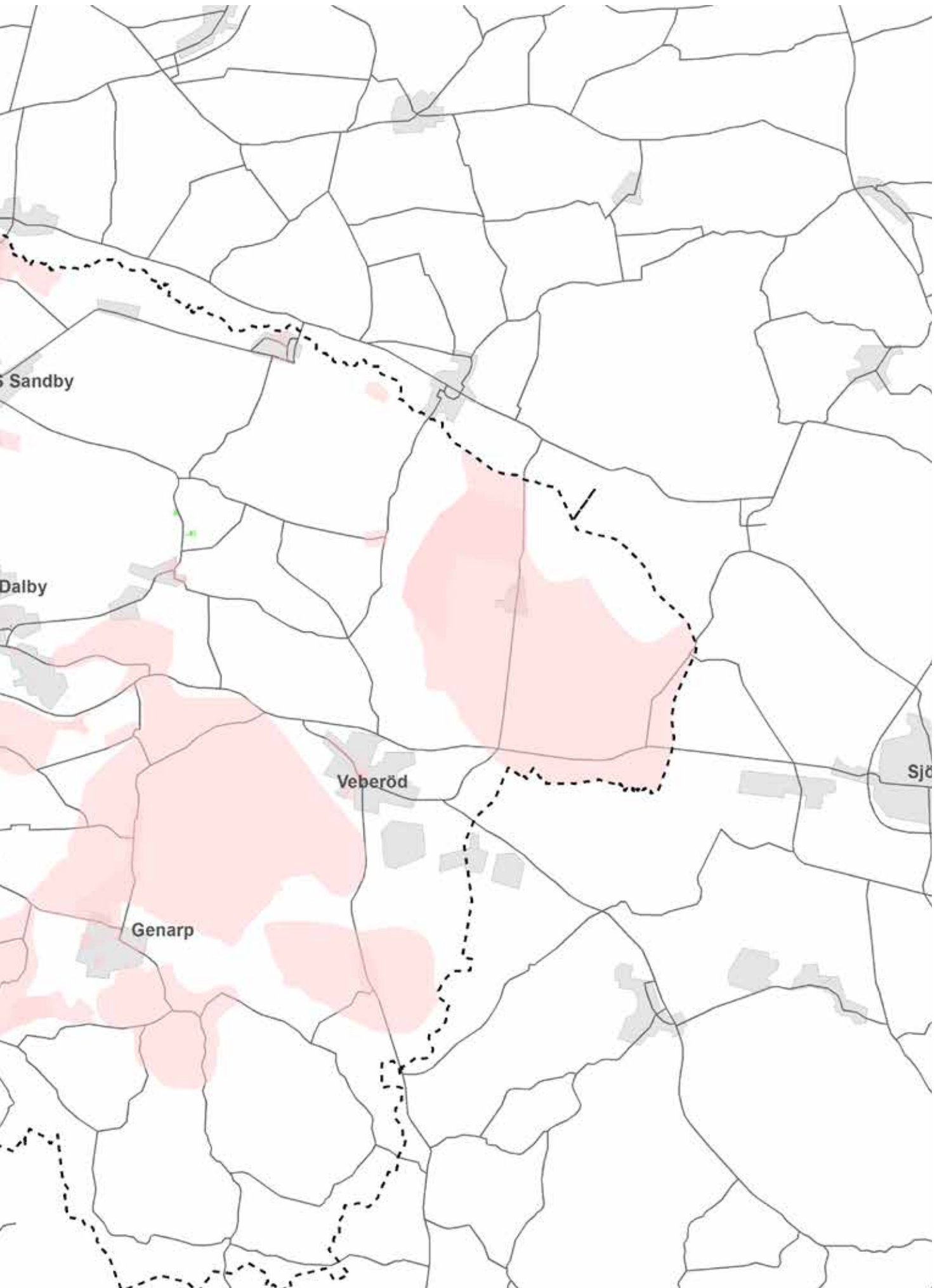

Kartan visar de kulturmiljövärden som finns i Lunds kommun

Bebyggelsemiljöer enligt bevarandeprogrammet m.m., se listan nedan.

Kartan finns på lund.se där du även kan se detaljer.

- Kulturmiljö med utpekat värde**
- Kulturhistoriskt värdefull byggnad**
- Byggnad som ingår i eller tillsammans med andra bygger upp en kulturhistoriskt värdefull miljö**
- Kulturhistoriskt värdefull gatu-sträckning**
- Kulturhistoriskt värdefullt gårdsrum eller plantering**

PM15

Kulturmiljö

Levande och mångbottnade kulturmiljöer utgör en stor attraktion som får oss att reflektera kring människors livsvillkor över tid. Förändringar av kulturmiljöer engagerar många och vi vill utveckla vårt arbete med att tillvarata invånarnas synpunkter på hur dessa miljöer ska utvecklas.

Detta PM handlar om hur vi förvaltar de kulturhistoriska värdena på ett ansvarsfullt sätt, samtidigt som vi stärker kulturarvet som en resurs för hållbar utveckling, tillväxt och god livsmiljö.

I VILKET SKEDE I ÖVERSIKTSPLANEARBETET ÄR VI NU?

PM-arbetena är inte politiskt antagna utan utgör endast underlag i arbetet med Lunds kommuns nya översiktsplan. De samlar kunskap och väcker angelägna stadsplaneringsfrågor inom flera olika områden. Parallellt med framtagandet av dessa PM arrangerades under hösten 2016 workshops för medborgare, medarbetare i Lunds kommun samt andra aktörer. Det arrangerades även några utåtriktade seminarier. Resultatet av detta inledande arbete har sammanställts i en samrådshandling under våren och sommaren 2017, en samrådshandling som alla lundabor och andra aktörer kan ta del av under samrådstiden hösten 2017. Slutligen ska den nya översiktsplanen antas i kommunfullmäktige. Följande PM har tagits fram:

1. Spaning efter framtida sammanhang
2. Medborgardialog
3. Framtidens boende
4. Stadsbyggnadsstrategier
5. Förtätning i Lund
6. Arkitektur, identitet och varumärke
7. Näringsliv
8. Stadsliv och möten
9. Grön infrastruktur och ekosystemtjänster
10. Hållbar energi i Lund
11. Mobilitet och infrastruktur
12. Ett klimatanpassat Lund
13. Stadskärnan
14. Lund i Regionen
15. Kulturmiljö
16. Vatten
17. Social hållbarhet

